

BÖLGELERİN SOSYO EKONOMİK KALKINMASININ FİNANSAL SORUNLARININ TARİHSEL OLARAK İNCELENMESİ

Ferruh RAHİMOV¹²

ÖZET:

Bölgelerin gelişmesi, bölgeler arası sosyo-ekonomik farklılıkların giderilmesi ve bölgelerin ekonomik potansiyellerinin tam ve verimli kullanılmasında her bir devletin, aynı zamanda Cumhuriyetimizin ekonomik gelişiminin öncelikli yönlerinden birini oluşturuyor. Bu açıdan bölgesel ekonomik politika devletin genel ekonomi politikaları ve stratejisinin en önemli unsurlarından birini oluşturmalı. Özellikle, bu Azerbaycan koşullarında son derece mühim bir meseledir. Bölgelerin sosyo-ekonomik gelişmesinin sağlanmasında finansal mekanizmasının ve onun parçalarının tesir imkânları ve rolü önem taşıyor. Azerbaycan'da bağımsızlığın tekrar kazanıldığı 1991 senesinden itibaren bölgesel kalkınma için aşamalı olarak çeşitli devlet programları ve uluslararası projeler uygulandı. Bu çalışmada Azerbaycan'da bağımsızlık döneminde gerek devlet, gerekse de uluslararası kuruluşlar eliyle yapılan bölgesel kalkınma çalışmaları incelenmiştir.

Anahtar Sözcükler:

Bölgesel kalkınma, finansal yardımlar, sübvansiyon, teşvik, uluslararası projeler, agroparklar.

¹² Öğretim Üyesi, Azerbaycan Devlet Tarım Üniversitesi. E-Posta: farukrehimov@gmail.com

Historical analysis of financial problems of socio-economic development of the regions

ABSTRACT

The development of the region, socio-economic disparities between the regions and it is one of the priority aspects of the economic development of each state, as well as the Republic of Turkey, in the full and efficient utilization of the economic potential of the regions. In this respect, regional economic policy should be one of the most important elements of the general economic policies and strategy of the state. In particular, this is a very important issue in circumstances of Azerbaijan. The impacts and the role of the financial mechanism and its parts are important for the socio-economic development of the regions. Since 1991, when independence was regained in Azerbaijan, various state programs and international projects were gradually implemented for regional development. In this study, regional development studies carried out by the state and international institutions during the period of independence in Azerbaijan were examined.

Key Words:

Regional development, financial aid, subsidies, incentives, international projects, and Agropark.

GİRİŞ VE YÖNTEM ¹³

Son on yılda dünyanın birçok ülkelerinde, olduğu gibi Azerbaycan'da da ekonominin temel alanlarında büyük değişimler yaşanıyor. Bu süreç sonuç olarak bilimsel teknik, ekonomik ve sosyal gelişmelere, ülkenin ve toplumun bu alanda artan potansiyelini kullanımda ağırlık merkezinin bölgelere geçmesine, ekonomik reformların bölgesel düzeyde toplanmasına neden olmaktadır. Ekonomik reformların bölgesel düzeyde toplanması zorunluluğu çeşitli nedenlerle izah edilebilir, bunların içerisinde aşağıdakileri özellikle belirtmek gerekir:

- devletin yapısal, yatırım, finans, sosyal, dış ekonomik politikaların uygulanmasında bölgelerin özelliklerinin, gelişme için imkânlarının ve maddi-mali kaynaklarının özelliklerinin dikkate alınması;

- ekonomik reformların bazı yönlerinin bölgesel düzeyde daha etkin olması; Buraya girişimcilik faaliyetlerinin çeşitli tiplerinin (özellikle küçük ölçekli girişimcilik), sosyal politika önceliklerinin gelişmesi, çevre, doğal kaynakların, tarihi ve milli değerlerin korunması konuları sıralanabilir;

- bölgelerde demokratik hâkimiyet ve yönetim kurumlarının gelişmesi, bu belediyelerin, özel sektörün, kamu kuruluşların, fonların ve diğer yönetim yapılarının etkinliğinin artırılmasında gözlemlenebilir;

- kendine özgü gelişim koşulları ile farklı bölgelere özel devlet programlarının geliştirilmesi ve gerçekleştirilmesinin verimliliği.

Bölgesel ekonomi yönetimi bir bütün olarak ülke ekonomisinin yönetilmesinin bağımsız alanı olarak 3 nesnel sürecin etkileşimi sonucunda oluşmaktadır:

- 1) arazi iş bölümünün gelişmesi ve bölgesel ekonominin oluşması,
- 2) üretimin yönetiminin insan faaliyetinin bağımsız alanına dönüşmesi;
- 3) yönetimin genel sisteminin alan ve arazi alt sistemlerine bölünmesi (NURİYEV, 2004).

¹³ Bu makale, 17-19 Şubat 2017 tarihleri arasında, gerçekleştirilen “Geçmişten Günümüze Göç” konulu VII. Uluslararası Canik Sempozyumu’nda sunulan, “Samsun Ve Orta Karadeniz Bölgesinde Göçün Sosyolojik tahlili” konulu bildiri esas alınarak hazırlanmıştır.

Bölgelerin sosyo-ekonomik gelişmesinin sağlanmasında finansal mekanizmanın ve onun parçalarının tesir imkânları ve rolü büyük önem taşıyor. Bununla birlikte, bu araçların seçiminde onların etkinliğinin ispatı gerekiyor. Öyle ki, piyasa güçleri sosyoekonomik gelişmişlik düzeyine göre bölgesel farklılıkları azaltmadığından, bu araçların etkisi piyasa faktörleri nedeniyle ciddi şekilde sınırlandırılabilir. Ayrıca, bazı durumlarda seçilen araçlar öne sürülmüş amaçlara ulaşmaya izin vermez ve sonuçta toplum kayıplarla karşılaşır. Bu nedenle bölgesel politikanın oluşturulması ve finansal mekanizmasının belirlenmesi ayrıntılı esaslendirme yapılmasını gerektirmektedir. Azerbaycan'da bağımsızlığı tekrar kazandıktan sonra uygulanan ekonomi politiği ve özellikle bölgesel kalkınma hamlelerini kısaca gözden geçirelim.

1. BAĞIMSIZLIĞIN İLK DÖNEMİNDE AZERBAJYAN EKONOMİSİ (1991-95)

Azerbaycan Cumhuriyeti 1991 yılında bağımsızlığına kavuştuktan sonra ekonomi alanında egemenlik haklarını gerçekleştirmeye ve bağımsız siyaset yapmaya başlamıştır. Bu politikanın başlıca yönlerini çeşitli mülkiyet biçimlerinin temelinde oluşturulan ekonomik sistem, piyasa ekonomisine geçiş ve dünya ekonomisine uyum teşkil etmiştir. Azerbaycan ekonomisi bağımsızlık döneminin ilk yıllarında SSCB'den miras kalmış durgunluk içerisindeydi ve hızla gerilemeğe devam ederek derin kriz yaşıyordu. 1991-93 yıllarında ülkede GSYİH'nın ve sanayi üretiminin hacmi 2 kez, tarım ürünlerinin toplam hacmi %40, sermaye yatırımları 3 kez, yük taşımalarının hacmi 4 kez azalmıştı (Ekonomi, 2016).

Bağımsızlık döneminden bu yana ülkede mevcut ekonomik gelişimi iki ana aşamaya ayırabiliriz. **Birincisi**, 1991-1995 yılları kapsayan ekonomik kargaşa veya durgunluk dönemi. **İkincisi**, 1996 yılından başlayarak devam eden makroekonomik istikrar ve dinamik ekonomik gelişme dönemi (wikipedia, 2019). 1991-93 yıllarında ekonomik reform alanında belirli çalışmalar yapıldı, ülkede ekonomik dönüşümünün başlamasına imkân sağlayan "Ekonomik bağımsızlık hakkında" Anayasa Kanunu kabul edildi, ulusal para birimi - manat tedavüle bırakıldı, fiyatlar liberalleştirildi, ekonomik serbestlik ve işletmelerin bağımsızlığı artırıldı (Ekonomi, 2016). Söz konusu dönemde devlet için gerekli olan gümrük sisteminin oluşturulması Azerbaycan'ın doğal kaynaklarının yurtdışına engelsiz olarak taşınmasının önünü büyük ölçüde kesti.

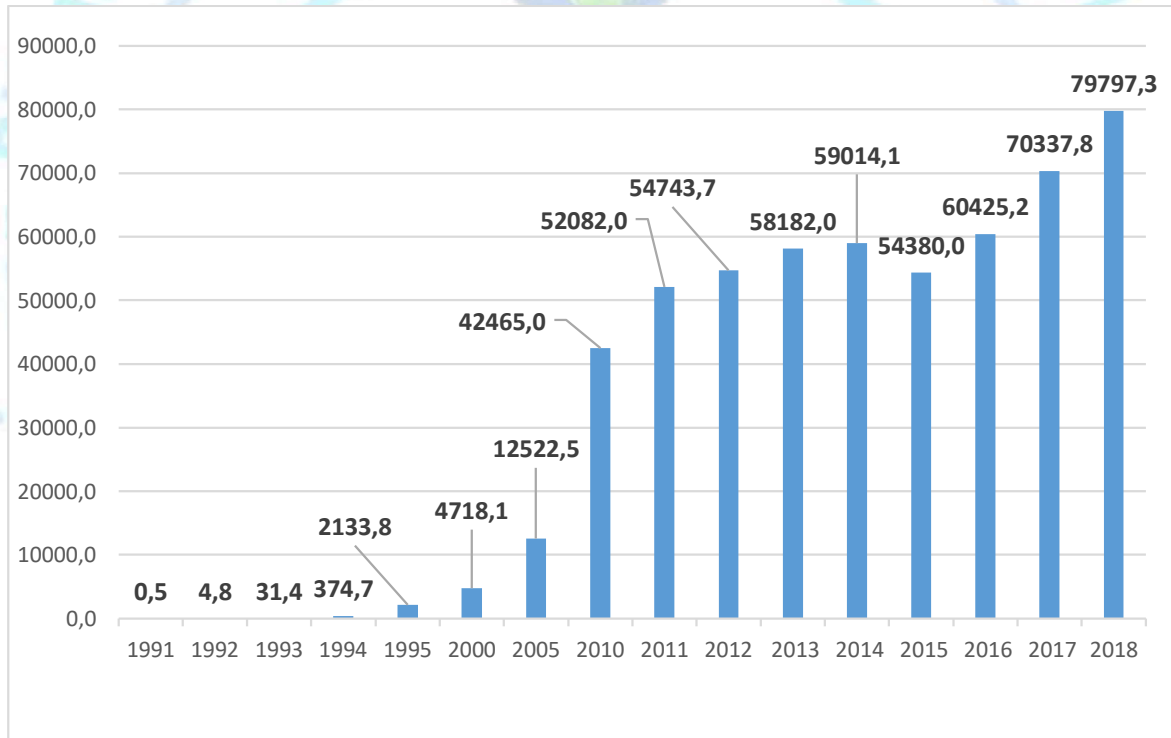

Bu dönemde kardeş Türkiye'nin de Azerbaycan'ın ekonomik kalkınmasında de bölgesel eşitsizliklerin azaltılmasında büyük rolü oldu. Türkiye'nin yarımaları büyük ölçüde Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA) eliyle yapıyordu. TİKA Bakü Program Koordinasyon Ofisi, Türkiye ile Azerbaycan arasında imzalanan “*Teknik İşbirliği Protokolü*” çerçevesinde Haziran 1994'ten beri faaliyetlerini sürdürmektedir. Gerçekleştirilen faaliyetlerde Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Bakanlıkları ve Komiteleri başta olmak üzere üniversiteleri, bilim kuruluşları ve sivil toplum kuruluşları ile işbirliği yapılmasına özel önem verilmektedir. Bu kapsamda, bugüne kadar Azerbaycan'ın kalkınmasına destek sağlanması ve Türkiye-Azerbaycan dostluğunun geliştirilmesi amacıyla yönelik olarak Azerbaycan Devlet Programlarına paralel TİKA tarafından gerçekleştirilen proje ve faaliyetlerin toplamı 600'ü geçmiş, söz konusu proje ve faaliyetler ile eğitim verilen personel sayısı 5.000'i bulmuştur (TİKA, 2012).

Birinci dönemde Azerbaycan Cumhuriyeti'nin karşılaştığı benzeri görülmemiş siyasi (1991-1993 yıllarında siyasi durumunun istikrarsızlığı), askeri (Ermenistan'ın Azerbaycan'a karşı askeri saldırısı sonucu ülke topraklarının % 20'si bugüne kadar Ermeni silahlı kuvvetlerinin işgali altındadır) sorunlar yaşanıyordu. Bu dönemde sosyal gerilimi azaltmak için ülke ekonomisinin gerçek imkânları dikkate alınmaksızın maaş ve sosyal ödemelerin yükseltilmesi girişimleri ve çok sayıda indirimlerin uygulanması ise enflasyon sürecinin daha da hızlanmasına ve hiperenflasyona dönüşmesine neden oluyordu. Bu dönemde gerçekleştirilen önemli ekonomik reformlardan birisi olarak 1993 yılında onaylanan "Azerbaycan'da girişimciliğin inkişafı (1993-1995)" adlı Devlet Programını belirtebiliriz. 1993 yılına kadar ülkede girişimcilik sektörü yönünde ciddi reformların hayata geçirilmemesi ve görece sistemsiz perakende tedbirlerin ardından böyle bir programın kabul edilmesi ve uygulanmaya başlanması bu alanda başarıların elde edilmesine olanak sağladı (ülkede faaliyet gösteren küçük ve orta esnafların sayısı arttı, onların dış ekonomik faaliyetlerini genişletti, vs.) (azerbaijan.az/, 2019). 1992 yılında tamamen finans açısından güçten düşürülmüş, hazinesine “süpürge çekilmiş” bir ülkede Devlet Mücevher Fonu oluşturuldu. Bir yılda fonda 1,5 ton altın ve diğer değerli metaller toplandı. 1993 yılı Haziran ayının 1-ne kadar Azerbaycan Cumhuriyeti Merkez Bankasında döviz rezervi 1992 yılının uygun dönemine oranla 100 kat fazla artarak 156 milyon ABD dolara ulaştı (wikipedia,

2019). Gayri safi yurtiçi hâsıla rakamlarına baktığımız zaman bir daha 1991-94 senelerinin genel ekonomik durumunu görebiliriz. Şöyle ki, GSYİH 1991'de 0,5, 1992'de - 4,8, 1993'de - 31,4, 1994'de 374,7 milyon AZN olmasında karşın 1995 senesinde bir önceki seneye kıyasla yaklaşık 5,7 artarak 2133,8 milyon AZN'e ulaşmıştır (Tablo 1).

Azerbaycan Cumhuriyeti ekonomisini canlandırmak, onun bağımsızlığının tüm alanlarda korunmasını sağlamak için düşünülmüş strateji hazırlandı ve bu stratejide petrol faktörüne ağırlık verildi. 1994 yılında Azerbaycan Cumhuriyeti dünyanın büyük petrol şirketleri ile "*Yüzyılın anlaşması*"nı imzaladı. Bu, ülkeyi ağır durumdan çıkarman tek yolu oldu. Bağımsız Azerbaycan başka petrol üreten ülkelerin geçtiği yoldan gitmedi, kendisinin orijinal gelişme modelini seçti (Ekonomi, 2016).

Tablo 1. Gayrisafi yurtiçi hasıla - AZN

2. BÖLGESEL KALKINMA HAMLELERİ (1996-2004)

Ekonomik gelişmenin ikinci aşamasında Azerbaycan Cumhuriyeti'nde söz konusu ekonomik modelin gerçekleşmesinin resmi tabanı olarak birçok büyük ölçekli politika

belgeleri (kavram, strateji ve programlar) kabul edildi. “Azerbaycan'da Küçük ve Orta İşletmelere Devlet Yardımı Programı (1997-2000 yılları)” bu belgelerin en önemlilerinden birisi. Azerbaycan ekonomik reformlar ve kalkınma modelinin sürdürülebilir ve etkili olmasının en iyi kanıtı son yıllarda ülkemizde sosyo-ekonomik gelişme alanında elde edilen başarılarıdır. Şöyle ki, bu model üzerinde gerçekleştirilen siyaset çok hızlı ülke ekonomisinde esaslı kalite değişiklikleri yaşanmasına neden olmuştur: enflasyon yavaşlatıldı, Milli Banka tarafından bütçe açığının finansmanı pratiğine son verildi, bütçe açığı GSYİH'nın % 1-2'ye düzeyine indirildi. Bu değişiklikler sonucunda artık 1996 yılında derin ekonomik kriz geçiren ülkede makroekonomik istikrara ulaştı, bir sonraki-1997 yılından itibaren ise dinamik ekonomik gelişmeyi sağlamak mümkün oldu. Öyle ki, 1996 yılında GSYİH'nın büyüme hızı %1,3, 1997 yılında %5,8, 1998-2003 yıllarında ise ortalama %10 oldu, 2004-2011 yıllarında ise gerçek ifadede 3 katına çıkmıştır (Tablo 1) (azerbaijan.az/, 2019).

1991 yılında kurulmaya başlayan Azerbaycan Avrupa Birliği (AB) ilişkileri 1996 (1999'da yürürlüğe girmiştir) yılında imzalanan siyasi diyalog, ticaret, yatırım, mevzuat, bilim ve medeniyet alanında işbirliğini kapsayan Ortaklık ve İşbirliği Anlaşması ile pekişmeye başlamıştır. Bu dönemde AB'nin Azerbaycan'a yardımlarının kapsamı ve hacmi giderek artmaya başlamıştır. 1998 tarihinde AB Azerbaycan'a özel elçisini tayin etti. 2000 yılında Azerbaycan'ın AB yanında Temsilciliği kurulmuştur. 2003 yılı Temmuz ayında AB Güney Kafkasya özel temsilcisini atamıştır (Ekonomi, 2019). 1995 yılından itibaren ülkede yapılan seri ve sistematik ekonomik reformların en önemli yönlerinden birini de devlet mülkiyetinin özelleştirilmesi ve serbest girişimciliğin gelişmesi için uygun koşullar yaratılması oluşturmuştur. Artık toprak ve tarım reformu kurumsal açıdan neredeyse tamamlandı. 1695,1 bin hektardan fazla arazi bedelsiz olarak köylülere dağıtıldı, kolhoz ve sovhozların topraklarında çiftlikler kuruldu. Bunun sayesinde günümüzde tarım ürününün yaklaşık % 99'u özel sektörde üretilmektedir. Bu süreç ülkede önemli sosyo-politik değişikliklerle birlikte, tarım alanlarının ekonomik verimliliği yükselmesine de katkıda bulunmuştur. Son yıllarda çeşitli gıda ürünleri (örneğin, et ve süt ürünleri, patates-soğan vb.) ithalatının önemli ölçüde azalması buna bariz kanıttır. Bu dönemde kamu mallarının özelleştirilmesinin birinci aşaması sona ermiş ve II özelleştirme programının uygulanmasına başlanmış ve bu program çerçevesinde iletişim, ulaşım, kimya, makine, yakıt ve enerji

kompleksinin işletmeleri özelleşmeye açılmıştır (azerbaijan.az/, 2019). Bölgesel kalkınma hamlelerinin yaşandığı ikinci dönemde aşağıdaki devlet programları da uygulandı:

- ✓ "Azerbaycan Cumhuriyeti'nde küçük ve orta işletmelerin gelişimi Devlet Programı (2002-2005 yılları)",
- ✓ "Azerbaycan Cumhuriyeti'nde ağır sanayinin gelişimi Devlet Programı (2002-2005 yılları)",
- ✓ "Azerbaycan Cumhuriyeti'nde tarım sektörünün gelişimi Devlet Programı (2002-2006 yılları)",
- ✓ "Azerbaycan Cumhuriyeti'nin demografik gelişme konsepti",
- ✓ "Azerbaycan Cumhuriyeti'nde 2002-2005 yılları arasında turizmin gelişmesine dair Devlet Programı",

"Azerbaycan Cumhuriyeti'nde yoksulluğun azaltılması ve ekonomik kalkınma için Devlet Programı (2003-2005 yılları)".

3. BÖLGELERİN SOSYO EKONOMİK KALKINMA PROGRAMLARI (2004-2018)

Bölgesel gelişmenin yeni kalite aşamasına yükselmesinde son yıllarda bölgelerin sosyo-ekonomik gelişmesi ile ilgili kabul edilmiş devlet programlarının mühim rolü oldu. Azerbaycan Cumhurbaşkanınının 11 Şubat 2004 tarihli 24 numaralı kararnamesi ile onaylanan "Azerbaycan Cumhuriyeti bölgelerinin sosyo-ekonomik gelişimi Devlet Programı" bu yönde atılan önemli bir adım olarak özel önem arz etmektedir. Bölgelerde mevcut insan kaynaklarının, doğal ve ekonomik potansiyelin etkin kullanımı, ekonominin petrol dışı sektörlerinin gelişimini hızlandırmak ve tarım sektöründe reformları derinleştirmek, nüfusun istihdamını artırmak, yoksulluğu azaltmak, altyapıyı güncellemek, elverişli yatırım ortamı, modern tipli işletmeler, yeni işler yaratmak bu programların ana yönleri olarak tanımlanmaktadır (İlahe, 2015). Bu programın temel hedeflerinden birisi petrol gelirlerinin bölgeler arasında dengeli bir şekilde dağıtılmasına nail olarak petrol dışı sektörlerin de gelişimine kapı açmak ve bölgesel kalkınmanın finansal sorunlarını halletmektir.

Devlet programlarının yürütüldüğü 2004-2018 yılları arasında Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla 3,3 kez, özellikle petrol dışı sektörler 2,8 kez, sanayi 2,6 kez, tarım 1,7 kat artmıştır. Bu süreçte gerçekleştirilmiş planlı adımlar sonucunda ülkede 1,5 milyonu daimi olmak üzere 2 milyondan fazla yeni iş yeri, 100 binden fazla işletme kurulmuş, işsizlik 5 faize, yoksulluk

oranı ise 5,1 faize inmiştir. Devlet programları kapsamında yapılan geniş kapsamlı çalışmalar bölgelerin önümüzdeki yıllarda da geliştirilmesi için sağlam bir zemin yaratmıştır (Program, 2019). Azerbaycan Cumhuriyeti bölgelerinin sosyo-ekonomik gelişimi Devlet Programları 2004-2008, 2009-2013, 2014-2018 ve en son imzalanan 2019-2023 olmak üzere şimdilik toplam 4 aşamadan oluşuyor.

Programın ilk aşamasının ("Azerbaycan Cumhuriyeti bölgelerinin sosyo-ekonomik gelişimi Devlet Programı (2004-2008 yılları)") başarıyla uygulanması sonucunda ülkede makroekonomik göstergelerin çapında yüksek artışa ulaşıldı, beş yıl içerisinde (GSYİH) reel hacmi 2,6 kat artarak 38 milyar manata ulaştı, GSYİH'nın kişi başına nominal hacmi 5 kat artarak 4440 AZN'e yükseldi. Petrol sektöründe 1,8 kat artış, 2008 yılı sonuçlarına esasen, GSYİH-da özel sektörünün payı 84,5 faiz teşkil etti. Ülke sanayisinde 2,5 defa, tarımda ise 25,2 oranında artış olmuştur (azerbaijan.az, 2019).

Devlet Programının ikinci aşamasının (2009-2013) eylem planı aşağıdaki bölümlerden oluşuyor:

- Ülke çaplı tedbirler,
- Bakü ilçelerinde ve yerleşim yerlerindeki tedbirler,
- Ülkenin ekonomik bölgelerine ilişkin tedbirler:
- Apşeron ekonomik bölgesi (Apşeron, Hızı, Sumgait);
- Aran ekonomik bölgesi (Ağjabadi, Ağdaş, Beylağan, Barda, Bilasuvar, Goychay, Hacigabul, İmişli, Kurdamir, Neftçala, Saatli, Sabirabad, Salyan, Ucar, Zardab, Şirvan, Mingaçevir, Yevlah şehirleri);
- Dağlık Şirvan ekonomik bölgesi (Aksu, İsmayilli, Gobustan, Şamahı bölgeleri);
- Ganja-Gazah ekonomik bölgesi (Akstafa, Daşkesen, Gadabay, Goranboy, Goygol, Gazah, Samuh, Şemkir, Tovuz, Gence ve Naftalan kentleri);
- Guba-Haçmaz ekonomik bölgesi (Şabran, Haçmaz, Guba, Gusar, Siyazan ilçeleri);
- Lankaran ekonomik bölgesi (Astara, Celilabad, Lerik, Masalli, Yardimli, Lenkaran bölgeleri);
- Nahcivan ekonomik bölgesi (Nahcivan şehri, Babek, Julfa, Ordubad, Sadarak, Şahbuz, Kangarlı, Sharur ilçeleri);

World Journal of Human Sciences, 2021 - 1

Dünya İnsan Bilimleri Dergisi, 2021 – 1

ISSN: 2717-6665

- Kelbecer-Lâçin ekonomik bölgesi¹⁴ (Kelbecer, Laçın, Zengilan, Qubadlı bölgeleri);
- Şeki-Zagatala ekonomik bölgesi (Balaken, Gakh, Gabala, Oğuz, Zagatala, Şeki bölgeleri);
- Yukarı Karabağ Ekonomik Bölgesi¹⁵ (Akdam, Tartar, Hocavend, Hocalı, Şuşa, Cebrayıl, Fuzuli, Hankenti).

Programın uygulandığı 2004-2018 yılları arasında ahalinin gelirlerinde yaklaşık 9,4 kat artış yaşandı. Tablo 1-de bu artışın bölgesel olarak dağılımı yer almakta.

¹⁴ Şu an ermeni işgalindeki bu gölgenin “işgalinden kurtarıldıktan sonra sosyo-ekonomik gelişimi ile ilgili özel program hazırlanarak yapılacaktır.” şeklinde not düşülmüş.

¹⁵ Şu an ermeni işgalindeki bu gölgenin “işgalinden kurtarıldıktan sonra sosyo-ekonomik gelişimi ile ilgili özel program hazırlanarak yapılacaktır.” şeklinde not düşülmüş.

Tablo 1. Ülkenin ekonomik bölgelerinde ahalinin gelirleri, milyon manatla

	2003	2004	2008	2009	2014	2015	2016	2017	2018 ¹⁶
Ülke toplamı özellikle:	5738.1	6595.1	20735.4	22601.1	39472.2	41744.8	45395.1	49187.9	53688.6
Bakü şehri	3051.1	3514.9	11194.8	12123.4	21939.0	23710.6	25766.0	28140.8	30986.1
Apşeron ekonomik bölgesi	222.2	255.1	872.4	952.2	1593.6	1634.6	1784.7	1951.5	2154.9
Ganja-Gazah ekonomik bölgesi	538.0	611.6	1862.1	2040.0	3369.9	3480.4	3799.8	4078.3	4448.8
Şeki-Zagatala ekonomik bölgesi	244.6	280.4	847.1	888.7	1346.2	1388.0	1529.9	1646.7	1793.4
Lankaran ekonomik bölgesi	355.9	399.3	1147.9	1210.9	1881.6	1932.6	2123.4	2288.2	2460.4
Guba-Haçmaz ekonomik bölgesi	204.9	235.0	745.3	830.2	1366.6	1392.5	1524.9	1644.2	1771.6
Aran ekonomik bölgesi	774.8	882.4	2761.8	2988.9	5168.2	5329.4	5872.4	6343.3	6870.9
Yukarı Karabağ Ekonomik Bölgesi	65.7	75.7	218.5	224.7	318.7	319.4	341.7	359.3	380.2
Dağlık Şirvan ekonomik bölgesi	110.5	124.6	401.7	428.7	712.7	753.1	826.7	890.0	956.3
Nahcivan Özerk Cumhuriyeti	170.4	216.1	683.8	913.4	1775.7	1804.2	1825.6	1845.8	1866.1

Tablodan görüldüğü üzere gerek payitaht Bakü’de gerekse de diğer ekonomik bölgelerde ahalinin gelirlerinde katbekat artıştır. En az artım Guba-Haçmaz ekonomik bölgesinde (yaklaşık 8,7 kat), en büyük artım ise Bakü şehrinde (yaklaşık 10,2 kat) yaşanmıştır. Bu rakamlar “Bölgelerin sosyo ekonomik kalkınma devlet programları”nın bölgelerin finansal sorunlarının çözümünde büyük yol geçilmesi için faydalı olduğunu ispatlıyor. 2004 yılından başarıyla icra edilen bu programlar bölgelerde şehir, kasaba ve

¹⁶ Yılsonu bilgileri değildir.

köylerin çehresini köklü biçimde değişmiş, bölgelerin potansiyelinin artmasına, altyapı teminatının, kamu hizmetlerinin kalitesinin, iş ve yatırım ortamının iyileşmesine ve hane halkının refah düzeyinin yükselmesine geniş olanaklar açtı (Program, 2019).

4. AGROPARKLARIN BÖLGESEL KALKINMADA ROLÜ

Azerbaycan, son 5 yıldır dünyayı sarsan küresel ekonomik krizin etkin bir şekilde üstesinden gelmeyi başardı. Birincisi ve en önemlisi, petrol sonrası dönem için çok ciddi bir ekonomik potansiyel yaratıldı. Cumhurbaşkanı İlham Aliyev'in tarım ve sanayileşme konusundaki 2014-2017 ekonomik reformları uluslararası uzmanlar tarafından devrimci reformlar olarak nitelendirildi (Zaman, 2019). Bölgesel kalkınmanın en önemli ayaklarından birisi hiç şüphesiz tarım sektörü ve bu sektöre doğrudan ve dolaylı yatırımlar. Azerbaycan'da tarım ve sanayi sektörlerinin, özellikle tarımsal sanayinin gelişimi için seçilen model devletin mali desteği ile kurulması öngörülen agroparkların yaratılması modelidir.

Agropark iş modeli olarak ilk kez dünyanın en gelişmiş tarım ülkesi olan ve bu alandan en yüksek düzeyde gelir kazanan Hollanda'da ortaya çıktı ki, bu da tarım ürünlerinin üretim, imal, lojistik ve diğer hizmetlerini içeren bir işletme çeşididir. Agroparklarda tarım ürünlerinin üretimi ve işleme süreçleri, agroteknik ve lojistik, sağlık ve bitki sağlığı, pazarlama, satış (iç piyasa ve ihracat) ve diğer hizmetler, hammadde üretimi, imal süreçleri yüksek karlılık ortamında gerçekleştirilmektedir. Bunun yanı sıra, çevre koruması, toprak ve su kaynaklarının verimli kullanılması, onların korunmasını sağlar, ayrıca bitkisel üretimin, hayvancılığın, işleme endüstrisinin ve diğer sektörlerin gelişmesi için sağlam esaslar ortaya çıkarır (Zaman, 2019). Ülkemizde şu anda 30 ilde 192 bin hektar arazide toplam değeri 1,4 milyar manattan fazla olan 45 agropark ve büyük çiftçi birlikleri oluşturulması yönünde çalışmalar hızla sürdürülüyor. Agroparkların düzenlenmesi için devlet sermayesi hesabına altyapının oluşturulmasına toplam 219 milyon manat yatırım yapıldı. Şimdiye kadar yatırım değeri 469 milyon manattan fazla olan 17 agroparkın kurulmasına 111 milyon manat imtiyazlı kredi ayrıldı ve 15 agropark üzere değeri 564 milyon manat olan 25 projeye yatırım teşviki belgesi verildi. Yılsonuna kadar daha 13 agroparkın kullanıma verilmesi öngörülüyor¹⁷.

¹⁷ <https://www.realtv.az/news/az/8486/ham-liyev-Ulu-Agro-MMC-nin-Qax-Agroparknn-alnda>

GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Azerbaycan'da bölgelerin sosyo ekonomik kalkınmasının finansal sorunlarının tarihsel olarak incelediğimizde bağımsızlığın ilk yıllarında büyük ekonomik, sosyal, politik ve askeri sorunların olduğu gözlemleniyor. Bu sorunları izleyen 1996-2000-li yıllarda özellikle petrol ve doğalgaz alanlarında imzalanan uluslararası anlaşmalar sayesinde ülkeye yatırımlar arttı, aynı zamanda toprakların özelleştirilmesi ve küçük işletmelere destekler sayesinde de yeni iş imkânları doğdu. 2001 senesinde itibaren ise ülkede istikrarlı sosyoekonomik büyüme yaşandı. Bu süreçte özellikle bölgelerin sosyo ekonomik kalkınması için çeşitli devlet programlarını ve uluslararası anlaşmaları yapıldı. Bunlardan en büyüğü "Azerbaycan Cumhuriyeti bölgelerinin sosyo-ekonomik gelişimi Devlet Programı" ile ilgili bazı rakamlara göz attığımızda bu programların genel olarak başarılı olduğunu söyleyebiliriz. Son yıllarda aynı zamanda, Guba-Haçmaz, Şeki-Zagatala, Dağlık Şirvan, Lenkeran, Aran, Gence-Gazah və Yukarı Karabağ ekonomik bölgelerindeki il ve ilçelerin sosyo-ekonomik gelişmesinin hızlandırılmasına dair ek olarak 17 Cumhurbaşkanı emri de imzalandı. Bölgesel kalkınmada son derece önemli olan tarım sektörünün gelişmesine için seçilen agropark modelinin de başarılı dünya ülkelerinin tecrübelerinden yararlanma, tarım ve sanayi sektörlerinin paralel şekilde gelişmesi açılarından çok mühim olduğu kanısındayız. Bu alanda en önemli sorunlarda biri olan nitelikli eleman sorununun halledilmesi için Türkiye ile (TİKA aracılığı) yapılan anlaşmaların kısa sürede olumlu sonuçlar verecektir.

KAYNAKÇA

azerbaijan.az. (2019, 09 15).

http://azerbaijan.az/portal/Economy/newWorks/newWorks_a.html adresinden alındı

azerbaijan.az. (2019, 09 19). *İQTİSADİ İSLAHATLAR VƏ ONUN NƏTİCƏLƏRİ*.

<http://azerbaijan.az/>:

http://azerbaijan.az/portal/Economy/Reforms/reforms_01_a.html adresinden alındı

Ekonomi. (2016). Bakü: Azərbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Ofisi Cumhurbaşkanlığı kütüphanesi.

Ekonomi, B. (2019, 09 14). *Azərbaycan-Avropa İttifaqı*. brussels.mfa.gov.az:

<http://brussels.mfa.gov.az/content/38> adresinden alındı

İlahe, G. (2015). *Regionların sosial-iqtisadi inkişafının maliyyəproblemləri*. Bakü: Azərbaycan Devlet İktisat Üniversitesi.

NURİYEV, A. (2004). *BÖLGESEL POLİTİKA VE YÖNETİM*. Bakü: Jeostratejik Araştırmalar Merkezi.

Program, (. p. (2019). *AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI REGIONLARININ 2019-2023-CÜ İLLƏRDƏ SOSIAL-İQTİSADİ İNKİŞAFI DÖVLƏT PROQRAMI*. Bakü: Cumhurbaşkanlığı.

TİKA. (2012). *Bir Millet İki Devletiz*. Ankara: Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı.

wikipedia. (2019, 09 13). *Azerbaycan ekonomisi*. <https://az.wikipedia.org/>:
<https://cutt.ly/JwGp9s4> adresinden alındı

Zaman, E. (2019, 09 15). *Agropark oluşturulması ne tür büyüme oranları vaat ediyor?*

<http://ikisahil.com/post/news-51822> adresinden alındı

World Journal of Human Sciences, 2021 - 1

Dünya İnsan Bilimleri Dergisi, 2021 – 1

ISSN: 2717-6665

